

Gordana Grabež¹

Narodni muzej u Beogradu

Marina Pejović²

Narodni muzej u Beogradu

NOVA MUZEJSKA EDUKACIJA

Jevrejsko kulturno nasleđe u nacionalnom kontekstu

Uvod

Tokom proteklih 60 godina muzeji su promenili način funkcionisanja, transformišući se od predmetno orijntisanih institucija ka onima koje u srži delovanja imaju ljude, tj. posetioce. U poslednjoj deceniji naglasak je bio usmeren na način na koji muzeji komuniciraju sa sadašnjim i budućim korisnicima, ali istovremeno i na način na koji sagledavaju sami sebe i svoju ulogu u društvu. U internoj evoluciji muzeji su, može se reći, došli do tog momenta da cene višeslojnost i kompleksnost odnosa koji može biti formiran sa velikim brojem pojedinaca koji doprinose razvoju muzeja i njegovim aktivnostima – preko volontiranja, prisustva događajima ili pružajući informacije o zbirkama kao stručnjaci ili entuzijaste (Reeve, Woollard 2006: 5). Nova muzeologija ističe važnost odnosa između muzeja i zajednice (Witcomb 2007). Pojedini stručnjaci i istraživači, baveći se novim konceptom muzeja, upućuju upravo na to da je društvo suština postojanja muzeja. Kako to navodi Blek (Graham Black), ukoliko se muzejska praksa odluči da u dvadeset prvom veku

¹ g.grabez@narodnimuzej.rs

² m.pejovic@narodnimuzej.rs

odgovara na pitanja o sopstvenoj svrsi, pažnja mora biti usmerena na posetioce i na ulogu koju muzeji imaju u društvu (Black 2012: 3).

Jedna od delatnosti muzeja, koja u ovom kontekstu zahteva najsistematičnije preispitivanje i redefinisane jeste muzejska edukacija. Kroz navedenu muzejsku delatnost najvidljivije se izražavaju novi tokovi, svest o svrsi, a potom i odnos prema okruženju. Upoznajući se sa istorijatom edukativnih aktivnosti jedne muzejske ustanove, moguće je veoma jasno sagledati na koji način se institucija promenila i kojim principima se u datom trenutku rukovodila. Tokom repozicioniranja muzeja, u žižu pažnje takođe dolazi i pitanje nacionalnog koncepta, koje čini osnovu strukturisanja većeg broja svetskih muzeja. Demokratizacija, koja je sa sobom donela pitanje manjinskih nacionalnosti i njihovog poistovećivanja sa većinskom kulturom, na nivou muzeja doprinela je da se neka dela posmatraju kroz njihove višeslojne identitete, pružajući tako mogućnost svakom pojedincu da pronađe svoje mesto u društvu bez obzira na svoje korene ili nasleđe sa kojim se identifikuje.

Muzejsko obrazovanje

Pre nego što započnemo priču o obrazovanju u muzejima³ ili o muzejskoj edukaciji, nameće se pitanje same terminologije. Iako predstavlja jednu od najmlađih delatnosti muzeja, za praksu internacionalno nazvanu edukacija u muzejima ili muzejska edukacija⁴ u Srbiji još uvek nije nađeno najadekvatnije rešenje naziva. Na to nam ukazuje i sam katalog radnih mesta u kulturi, koji je još uvek u radnoj verziji, gde se muzejski edukator i muzejski pedagog pojavljuju kao dva različita radna mesta. Smatramo da ni jedan ni drugi termin nisu adekvatni i da ne odgovaraju srpskom jeziku niti opisu posla koji kustos obavlja. U želji da na samom početku ovog rada definišemo termine koji će biti korišćeni i njihovo značenje za autore rada, muzejsko obrazovanje biće termin koji zamenjuje muzejsku edukaciju, a mo-

³ Muzeji koji se razmatraju u tekstu kao i sam teorijski koncept u vezi sa njima jesu muzej takozvanog Zapada – pripadaju zapadnoj civilizaciji. Razlog je ponajviše pristupačnost literature kao i to da su muzeji u Srbiji svoje uzore i ranije i danas tražili upravo u ovim institucijama.

⁴ Sam pojam, kao što ćemo videti u nastavku teksta, jeste bio usvojen do skoro kao edukacija, međutim u poslednjoj deceniji i to je doživelo svoje promene.

žemo reći da najšire odgovara svim onim segmentima muzejskih aktivnosti koji se direktno bave obrazovanjem⁵ posetilaca i javnosti.

Pojam muzejsko obrazovanje je jedan od termina koji se smatra opšte poznatim, što nije nužno tačno. Kako Huper-Grinhli (Hooper-Greenhill 2007) ukazuje, sam proces obrazovanja osmišljen je na taj način da ohrabri usvajanje znanja i omogućiti njegov prenos sa učitelja (eksperta) na učenika (laika). Teorije muzejskog obrazovanja, čije korene možemo pronaći u 20. veku, prate sam razvoj društva – dostupnost obrazovanja, borbu za ženska prava, priznavanje društvenih nauka kao ravnopravnog akademskog polja (Hein 2011: 342) u kombinaciji sa povećanjem interesovanja i istraživanjem položaja deteta u društvu. U razdoblju nakon Drugog svetskog rata, državne politike su u zavidnoj meri bile okrenute ka obrazovanju. Zabeleženo je da u Narodnom muzeju u Beogradu, kao i u Britanskom muzeju, odeljenja zadužena za obrazovanje posetilaca nastaju upravo u posleratnim godinama. Na samom početku, aktivnosti koje su za cilj imale obrazovanje šire javnosti bile su primarno usmerene ka školskim grupama. Sasvim postepeno muzeji postaju mesta učenja, ali u svojim početnim fazama usmerena na formalno obrazovanje i usko vezana za kulturna dobra koja se čuvaju u muzejskim zbirkama. Interesantno je primetiti da su se promene brže dešavale u manjim muzejima koji su postavljali nove standarde, koje veći, uglavnom nacionalni ili narodni muzeji nisu bili u mogućnosti da prate zbog kompleksnosti zbirke i načina funkcionisanja.

Muzeji u 21. veku: bitnost muzeja

Muzeji u 21. veku i njihova uloga u savremenom društvu veoma su nezahvalne teme za raspravu imajući u vidu da se nalazimo na samom početku veka, kao i da su muzeji u poslednje dve decenije prošli kroz dinamičan proces preispitivanja i transformacije. Stručnjaci ipak prepoznaju da muzejske ustanove pokušavaju da iskorače iz svojih „komfor zona”, te da teže novim tokovima u skladu sa svojim mogućnostima i potrebama. Preokret, koji bi trebalo da bude zajednički imenitelj za sve muzeje, kako u Srbiji, tako i u ostatku Evrope, predstavlja prelazak sa kon-

⁵ Razumevanje pojma u najširem mogućem smislu: formalno, neformalno, životno obrazovanje; svesno i nesvesno; namenjeno i odraslima i deci.

cepta obrazovanja, na koncept učenja. Takođe, brz razvoj tehnologije, uz sve novine koje sa sobom donosi, značajan je faktor u transformaciji savremenih muzeja. Istovremeno, važna je i činjenica da se i ekonomija menja i svoje temelje pronalazi u informacijama, znanju, idejama, usko vezanim za sam tehnološki razvoj. Pored zadatka istraživanja i zaštite građe, pred muzeje se postavlja novi izazov pronalazjenja načina da se odgovori na nove potrebe pojedinaca u savremenom kontekstu.

Obrazovanje je tokom poslednjih decenija doživelo prelazak sa koncepta bihevioralnog učenja ka konstruktivističkom. U slučaju muzejskog obrazovanja ne treba zanemariti još dva relativno nova koncepta, a to su *celoživotno obrazovanje* i *obrazovanje slobodnog izbora*. Kako formuliše Unesco:

Koncept celoživotnog obrazovanja zahteva paradigmatički preokret od ideje učenja i treninga prema obrazovanju, od znanja koje prenosi uputstva, ka učenju zarad ličnog razvoja, i od usvajanja određenih veština, ka širem otkriću, oslobađanju i iskorišćavanju kreativnog potencijala. Ovaj preokret je neophodan na svim nivoima obrazovanja i svim tipovima, bez obzira da li je formalno, neformalno ili informalno (UNESCO 2014: 34).

U pitanju je proces koji traje tokom celog života i namenjen je svakome. Ideja obrazovanja slobodnog izbora ostavlja odlučivanje samoj osobi, koja bira koje će izvore koristiti, kao i šta želi da uči. Muzeji bi trebalo da vode računa o slici koju stvaraju o sebi u javnosti, ali i da budu mesta orijentisana ka publici, na kojima se posetilac oseća prijatno, rasterećeno i gde po potrebi može da pobegne od svakodnevice. Ovakvo okruženje u velikoj meri može da pomogne u procesu učenja.

U skladu sa svim prethodno navedenim promenama koje su tokom poslednjih par decenija, na posredan ili neposredan način, dovele do transformacija unutar muzeja i danas još uvek u njihovom radu možemo prepoznati tragove prošlih vremena. Sistem po kojem se i danas klasifikuju predmeti svoje poreklo vodi iz perioda prosvetiteljstva, i to iz potrebe da se otkrije svet, odnosno potrebe da se naučnim putem, sistemski, odredi, a potom u odnosu na drugo i različito i objasni. U skladu sa društvenim promenama i prateći razvoj zajednica u kojima su postojali, muzeji uviđaju neophodnost promene. Idući u korak sa promenama koje je 20. vek sa sobom nosio, naročito u vremenu posle Drugog svetskog rata, muzeji su se okrenuli ka obrazovanju društva. Muzeji ne samo da su postali mesta na koja su svi dobrodošli, već su postali i institucije u kojima svako može biti obrazovan, koje su nudile formalno obrazovanje na isti način kao i u školama – *eks katedra*. U tom sistemu

postojala je osoba, kustos ili vodič, čiji je zadatak bio da svoje znanje podeli sa publikom koja je opet imala zadatak da to znanje usvoji.

Zahvaljujući zaokretu koji se dogodio sa prelaskom od bihevioralizma na konstruktivizam, sagledavanjem da svako od nas uči na drugačiji način i teorijom multiple inteligencije, muzeji danas imaju mogućnost da urade mnogo više od pukog reagovanja na potrebe korisnika. Ubrzani način života doveo je do toga da ljudi svoje slobodno vreme uglavnom i najradije posvećuju onome što je za njih bitno. Iz ovog razloga, pitanje koje je počelo da se postavlja jeste pitanje važnosti i svrhe muzeja, kako u smislu uopštenog koncepta muzejskih institucija, tako i u smislu svrhe postojanja pojedinačnih muzeja i njihove uloge i važnosti za zajednicu i društvo.

Govoreći o značaju muzeja potrebno je postaviti pitanje šta za muzej uopšte znači biti bitan? Nina Simon uvodi par tumačenja samog termina upravo u kontekstu muzeja.

Nešto je bitno ako vam pruža nove informacije, ako dodaje značenje vašem životu, ako to utiče na vas lično. Nije dovoljno da nam nešto bude poznato, ili da je povezano sa nečim što vam je već poznato. Bitnost je vaša smernica koja vas vodi do nečega. Ona donosi nove vrednosti (Simon 2016: poglavlje 1).

Ideje Simonove, koje u praksu sama sprovodi u Muzeju umetnosti i istorije u Santa Kruz (Santa Cruz Museum of Art and History), gde radi kao izvršni direktor, inspiracija su muzejskim radnicima širom sveta i najočiglednije su upravo u domenu muzejskog obrazovanja. Svakodnevni sadržaji koje muzeji pružaju publici omogućavaju istoj pristupačnost informacijama i izvan svojih fondova. Uravo ideja da muzeji ne treba sami da odličuju o tome šta je to što je posetiocima bitno i na koji način je za pojedinca ili zajednicu nešto važno, predstavlja polazište za participativni pristup koji insistira na procesima u koje su aktivno uključeni svi oni kojima su informacije, znanja i sadržaji namenjeni. U tom smislu i sadnja sa pojedincima i zajednicama koji određeno kulturno nasleđe (na primer segment muzejske zbirke koji govori o jevrejskoj kulturi i istoriji) na bilo koji način prepoznaju kao svoje, predstavlja korak ka novom, neelitističkom muzeju koji pripada svima.

Muzeji i koncept nacije: nacionalno u Srbiji

Koncepti nacije i nacionalizma novijeg su datuma i u neposrednoj su vezi sa novovekovnim procesom modernizacije koji stvara uslove za razvoj koncepta nove muzeologije. Proces modernizacije i sve promene koje su ga pratile slabili su stari državni poredak podstičući transformaciju izrazito polarizovanog i staleški stratifikovanog društva. Izgradnja građanskih društava sazdanih od slobodnih i ravnopravnih pojedinaca s jednakim pravima i obavezama dovodi do novog poretka u skladu sa kojim suverenitet države počiva u narodu koji prestaje biti pasivna grupacija podanika već postaje samosvesna politička zajednica, nacija. Ovaj politički proces pratio je i proces standardizacije kulture koji je za cilj imao oblikovanje jedinstvene oblasti kulture. Određujući jezik i kulturu bitnim obeležjima nacionalnog identiteta, pravo na slobodu i jednakost postajalo je još utemeljenije postavljanjem sopstvene nacije u odnosu na druge. Budući da se narod počeo smatrati izvorom i nosiocem suvereniteta, s procesom formiranja nacija nastala je potreba stvaranja homogene zajednice unutar definisanih granica nove nacionalne države (Babić i Miklošević 2012: 43). Proces nacionalne integracije i izgradnje nacionalno svesnog društva velikim delom se oslanjao i na razvoj institucija kulture kroz čije delovanje je afirmisan nacionalni identitet i ojačavan priželjkivani osećaj pripadnosti. Muzejske institucije čiji se broj tokom druge polovine 19. veka uvećava, dobijaju važnu ulogu i značaj za buđenje nacionalne svesti i osećaja pripadnosti određenoj naciji.

Kada je o teritoriji današnje Srbije reč, inicijative za sakupljanje predmeta iz prošlosti najpre su se javile kod Srba severno od Save i Dunava kako zbog uticaja Beča i Budimpešte, tako i zbog nostalgичne potrebe za vraćanjem u prošlost potomaka čiji su preci pod Čarnojevićima naselili područje današnje Vojvodine (Tasić 1983: 1). Sa buđenjem nacionalne svesti i nacionalnooslobodilačkim pokretima u 19. veku u periodu između 1830. i 1845. godine počinje institucionalizacija rada na prikupljanju i proučavanju starina koja kulminira osnivanjem Narodnog muzeja u Beogradu 10. maja 1844. godine. Usled povećanog interesovanja za kulturnu baštinu podstiče se uloga zaštite, ali i predstavljanja nacionalne kulturne baštine (Maroević 2000: 11). Novoosnovani Narodni muzej u Beogradu bio je institucija univerzalnog karaktera koja je trebalo da sabira predmete iz prošlosti, uz čiju pomoć bi bilo moguće predstaviti korene, sistem vrednosti i istorijski razvoj ovih prostora. U skla-

du sa ovakvim stanovištem svoja mesta u kolekcijama nacionalnih muzeja širom Evrope pronazili su samo oni predmeti koji su u datom trenutku identifikovani kao vredni, značajni, od važnosti za nova naučna saznanja, odnosno oni koji su na neki način korespondirali sa aktuelnom slikom o slavnoj prošlosti.

Kada je reč o formiranju fonda Narodnog muzeja u Beogradu, moguće je zapaziti da tokom prvih decenija njegovog postojanja jasno definisane ideje razvoja zbirki i muzeja nije bilo. O tome svedoči činjenica da je čuvar (upravnik) Narodnog muzeja, između ostalog, odlučivao šta je dovoljno vredno da postane deo muzejske kolekcije. Zahvaljujući arhivskoj građi poznato nam je da su se čuvari Narodnog muzeja u dopisima Ministarstvu prosvete često žalili na nedovoljna finansijska izdvajanja od strane države, nerešena pitanja smeštaja i izlaganja muzejskih zbirki i dr. Ovi dopisi nedvosmisleno mogu da ukažu na to da je Narodni muzej u velikoj meri bio prepušten samome sebi, iz čega možemo zaključiti da u to vreme nije bio prepoznat kao značajan državotvorni resurs. Muzej je u nekim slučajevima samostalno odlučivao koja je arheološka nalazišta potrebno istraživati, koja su to vrhunska umetnička ostvarenja koja je neophodno sačuvati za budućnost, o čemu je potrebno pisati i na koji način tumačiti prošlost. Za razliku od nekih drugih novoosnovanih država, državna uprava Srbije nije na samom početku prepoznavala pravi značaj muzeja i nije uvidela na koje sve načine on može postati relevantan društveni činilac. Ukoliko se osvrnemo na arheološka iskopavanja realizovana na teritoriji Srbije početkom 20. veka, primetićemo da se fokus ovdašnjih arheologa ne razlikuje od onog prisutnog kod zapadnoevropskih arheologa. Pitanja koje su okupirala istraživače bila su: „Ko je to napravio?“ „Koliko su stari ti predmeti?“ „Na koji način su ti drevni narodi povezani sa našim narodom?“ „Da li su naši preci, nosioci velikih civilizacija, došli sa istoka ili sa severa?“ (Bandović 2017). Tek nešto kasnije, u periodu između dva svetska rata, a naročito nakon Drugog svetskog rata, Narodni muzej u Beogradu zauzima poziciju relevantnog tumača koji ima dovoljno kredibiliteta da svedoči o minulim epohama. Imajući u vidu da se tokom svog razvoja Narodni muzej u Beogradu pozicionirao kao muzej kompleksnog tipa čije zbirke čine arheološki, numizmatički i umetnički predmeti, iz kolekcije su isključena kulturna dobra koja se u ovakav profil nisu uklapala i koja su iz ove prešla u kolekcije Etnografskog, Istorijskog ili Muzeja primenjene umetnosti. Usmeravajući pažnju ka istraživanjima određenih arheoloških lokaliteta, muzealizujući arheološke nalaze i umetnička dela, Muzej je odabranim kulturnim dobrima

omogućavao da postanu dokumenti neke druge realnosti, prostora, vremena ili društva (Maroević 1992).

Tek je u skorije vreme zahvaljujući zagovornicima nove muzeologije prepoznat istinski značaj tumača koji na osnovu ostataka iz prošlosti stvara vrednost, na taj način omogućavajući da ostaci prošlosti dobiju status kulturnog nasleđa. Postavljanje novih teorijskih okvira omogućilo je sagledavanje predmeta sa spoljne strane, odnosno izvan njihove naučne i estetske vrednosti. Tek sa identifikacijom ideja koje stoje iza predmeta koji se čuvaju u muzejskim kolekcijama i prevaziđenjem materijalnih okvira, u mogućnosti smo da sagledamo iskustvo, intelektualni proces koji ono simboliše i značaj koji suštinski predstavlja (Živanović 2014).

Repozicioniranje muzeja

Usled akademske autističnosti, nedostatka istraživanja publike i ne-publike, nedovoljno uspešne komunikacije između stručnjaka i lokalnih zajednica, muzejske zbirke su veoma često strukturane i interpretirane tako da svedoče o poželjnom nasleđu koje većina prepoznaje kao izuzetno i svoje. Kako se do pre nekoliko decenija nije sistemski promišljalo o pluralizmu i multivokalnosti muzejskih kolekcija, i kako se nije blagovremeno postavljalo pitanje o tome sa kim one, na koji način i šta komuniciraju, pred kustosima je bremenit zadatak pronalaženja novih alata zahvaljujući kojima će biti stvoren preduslov da se iz muzeja čuju i glasovi kojih ranije nije bilo.

Zahvaljujući pomenutim promenama koje su se dogodile u muzeologiji, svesni smo da vrednosti nasleđa nisu date same po sebi, već se one kreiraju i zavise od konteksta u okviru kojeg se vrši procena (Tainter, Lucas 1983). Današnji pristup vrednovanju i interpretaciji teži da prevaziđe oslanjanje na estetske, istorijske ili naučne vrednosti, proširujući opseg na društvenu i ekonomsku vrednost kulturnog nasleđa. Preusmeravanjem akcenta sa muzejskih delatnosti na sferu u kojoj su podjednako važna i aktuelna društvena pitanja došlo se do aktualizacije koncepta participacije, koji omogućava aktivnije uključivanje šire javnosti u procese muzealizacije i interpretacije. Težnje da se prevaziđu tradicionalni okviri muzeologije i da se učini iskorak ka proaktivnijem pristupu kulturnom nasleđu našle su prime-

nu i u praksi. Od izuzetnog značaja je međunarodni istraživački projekat *Evropski nacionalni muzeji: politike identiteta, korišćenje prošlosti i evropsko državljanstvo*, koji predstavlja prvi sveobuhvatni poduhvat identifikovanja okvira koji određuju nacionalne muzeje širom Evrope. Poseban akcenat bio je usmeren na način na koji muzeji koriste prošlost za stvaranje nacije, percepcije nacionalnih muzeja od strane posetilaca i ne-posetilaca, kao i nove političke i profesionalne utopije koje dovode do preoblikovanja muzeja.

Prepoznajući da je došlo do promene u načinu na koji pojedinci ili grupe konzumiraju muzejske sadržaje, tokom poslednjih godina muzejske institucije u Srbiji pokušavaju da pronadu nove kanale tumačenja i komunikacije težeći da postanu relevantne. Relikti iz vremena prosvetiteljstva i kabineta retkosti i danas nam u određenoj meri onemogućavaju pristup blizak trenutku u kojem živimo i zahtevima zajednice kojoj se obraćamo. Kao posledica kulturno-istorijskog pristupa interpretaciji kulturnog nasleđa činjenica je da su u predmetima materijalne kulture na žalost do skoro vrlo jasno i jednostrano prepoznavani etnički elementi, što je u velikoj meri onemogućavalo odgovarajuću interpretaciju disonantnog nasleđa. Iako nije jedini, to svakako jeste jedan od značajnijih razloga zbog kojih pripadnici različitih manjinskih grupa nisu u prilici da se poistovete sa nekim segmentima kulturnog nasleđa. Istina jeste da se muzeji postavljaju kao nesebični delioci kolača čije parčiće dele svim onima koji su zainteresovani za taj kolač. Međutim, da bismo znali ko ga i kako deli, najpre je važno odgovoriti na pitanje: „Čiji je to kolač?” (Lynch 2011) jer sve dok kolač bude samo u rukama muzeja, participacija u pravom smislu te reči neće biti moguća.

Dugo očekivana nova stalna postavka Narodnog muzeja u Beogradu, podeljena u četiri segmenta koji čine arheološki, numizmatički, srednjovekovni i istorijsko-umetnički segment, predstavlja jedan od prvih testova zahvaljujući kojima ćemo imati mogućnost da utvrdimo u kojoj meri smo u mogućnosti da teorijska znanja primenimo u praksi. Biće to prilika da saznamo koliko i na koji način disonantno nasleđe rezonira sa posetiocima različite etničke, socijalne, kulturne ili religijske pripadnosti. Potpuno drugačiju vrstu testa mogla bi u budućnosti da predstavlja i stalna postavka Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu, zahvaljujući kojoj će biti moguće ustanoviti da li smo i u kojoj meri, kao društvo i kao struka, u stanju da razumemo i identifikujemo kao važno i zajedničko kulturno nasleđe manjinskih zajednica.

Jevrejsko kulturno nasleđe u NMB

Polazeći od činjenice da je politika akvizicija, odnosno formiranja muzejskih zbirki uslovljena velikim brojem kako unutrašnjih tako i spoljnih faktora, prilikom analiza strukture muzejskog fonda neophodno je sagledati sve kulturno-istorijske prilike. U zbirkama Narodnog muzeja u Beogradu, koje čine arheološka, numizmatička i umetnička kulturna dobra, samo jedan nevelik broj predmeta može poslužiti kao osnov za interpretiranje jevrejskog kulturnog nasleđa. Budući da nije reč o istorijskom ili etnografskom muzeju, kulturna dobra uz pomoć kojih je moguće uočiti multivokalnost svakako su umetnička dela, čiji su autori najrazličitijih etničkih i verskih pripadnosti. U tom smislu zahvaljujući stvaralaštvu pojedinih umetnika, poput na primer Bore Baruha, u prilici smo da osvetlimo i predstavimo ne samo umetničku dimenziju izloženih dela već i druge slojeve lične istorije i značenja. Opus Bore Baruha vezuje se za intimizam i privatne doživljaje, ispoljene kroz prikaze mrtvih priroda, pejzaža i portreta. Iako je, kako piše Aleksa Čelebonović, „[kao] čovek bio moralno spreman da žrtvuje svoj intimni život za direktnu akciju i ljubav prema čovečanstvu, kao umetnik je voleo i poštovao svoje najintimnije okruženje i upravo takvim delima postigao najviše.” (Miljković 2011: 22). Upravo veliku žrtvu podnela je porodica Baruh, čiji su članovi aktivno učestvovali u tokovima Drugog svetskog rata, pružajući otpor okupatoru kroz različite aktivističke delatnosti. Nažalost pored Bore, život su izgubili i njegova dva brata Isidor–Isa i Josif–Joži, kao i dve sestre Rašel–Šeli i Bertu–Beli. O patnji porodice posle rata ostali su da svedoče njihova majka Zimbul–Bulina, sestra Simha–Sonja sa svojim naslednicima i Borina supruga Elvira sa njihovim sinom jedincem, ali i Borina dela. Iako je deo njegove zaostavštine stradao tokom šestoaprilskog bombardovanja Beograda, dvesta slika, desetak akvarela i stotinak crteža, koji se čuvaju u više muzeja u Srbiji, porodičnim i kolekcionarskim zbirkama u Srbiji i inostranstvu, omogućavaju nam da život, stvaralaštvo i borba Bore Baruha ne padnu u zaborav.

Nastojeći da posredstvom predmeta materijalne kulture prenesemo ideje i trajne vrednosti nasleđa, u okviru postavke Narodnog muzeje će biti predstavljen izbor kulturnih dobara i između brojnih drugih biti ispričana i lična istorija Eriha Šlo-movića. Polazeći od tzv. remek–dela svetske likovne umetnosti svako od nas će, u skladu sa svojim interesovanjima, potrebama i mentalnom mapom, biti u moguć-

nosti da istraži određeni broj trajnih vrednosti koje su inkorporirane u živopisnoj priči o mladom Jevrejinu koji je posedovao neutaljenu želju da osnuje galeriju/muzej, koji se iz Pariza vraća za Beograd sa sjajnom umetničkom kolekcijom, priču o istorijskim dešavanjima koja su potresla Evropu i prekinula ostvarenje jednog životnog sna i dovela do kobnog stradanja Šlomovića.

Imajući u vidu strukturu i karakter zbirke Narodnog muzeja u Beogradu, dela umetnika poput Bore Baruha ili dela iz zbirke Eriha Šlomovića o kulturnom nasleđu jevrejske zajednice svedoče i dokumenta o poklonima i otkupima kulturnih dobara, kao i dokumenta o ustupanju parcele na kojoj se nalazila sinagoga postradala tokom Drugog svetskog rata za potrebe izgradnje Galerije fresaka, a koju je jevrejska zajednica poklonila državi.

Kroz priču o izuzetnim pojedincima, umetničkim delima i ljubavi prema umetnosti, imaćemo mogućnost da, svako na sebi svojstven i blizak način, saznamo upravo ono što je za našu sadašnjost ili budućnost najznačajnije. To je bremenita pripovest koju će kustosi pokušati da predstavljaju kroz različite setove informacija i emocija, pružajući priliku posetiocu da možda barem jednu od izloženih slika učini svojom, odnosno njemu vrednom i posebnom. Nadamo se da ćemo na ovakav način, zahvaljujući veoma ličnoj i ljudskoj priči, omogućiti da se pored umetničke vrednosti koje izložena dela nedvosmisleno poseduju prepoznaju i utkaju vrednosti koje su svima nama sasvim intimno značajne.

Zaključak

Imajući u vidu da su muzejske ustanove kao i samo društvo u stalnom procesu promene, iako smo, kada je reč o sagledavanju uloge i metodologije muzejskog obrazovanja, u izvesnom smislu još uvek na samim počecima, koraci koji se preduzimaju poslednjih dvadesetak godina upućuju na sve intenzivniju potrebu i strukturisaniji pristup. Svesni činjenice da muzejski posetioci danas žele mnogo više od tihe izložbene galerije u kojoj se u miru uživa u lepoti i izuzetnosti umetničkog dela, muzeji nastoje da pronađu i implementiraju nove načine tumačenja koja su u službi približavanja i razumevanja sadržaja. Učenje kao jedan od izbora i potreba posetilaca postaje fokus muzejske delatnosti, koja se hrabro bori sa nasledem prosvetiteljstva i nekadašnjom nacionalnom determinacijom. Stvara-

jući okruženje i prilike u kojima se bilo kojoj grupaciji koja nije većinska omogućava uključivanje u muzejsku delatnost dovodi do polaganog preoblikovanja tradicionalnih osnova. Na ovaj način muzejima se pruža mogućnost ostvarivanja aktivnije uloge u društvima čiji su sastavni deo, zahvaljujući čemu se stvaraju prostori koji doprinose društvenim promenama i integraciji različitih nacija, nacionalnosti, interesnih grupa odnosno zajednica u najširem i najapstraktnijem mogućem smislu.

Nova stalna postavka Narodnog muzeja u Beogradu i buduća nova stalna postavka Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu predstavljaju test kako za muzejske stručnjake tako i za društvo u celini. Zahvaljujući novim postavkama, bićemo u mogućnosti da sagledamo gde se trenutno nalazimo i na koje načine smo u mogućnosti da jasnije i glasnije podelimo informacije o ključnim pitanjima bliskim i aktuelnim za svakog pojedinca koji se nađe u muzejskoj ustanovi. U nadi da će iščekivanja biti ispunjena i da će obe postavke posetiocima pružiti i više od očekivanog, omogućavajući im da neformalno uče o prošlosti koja ih direktno ili indirektno dotiče, a koja je u određenoj meri oblikovala i njihovo individualno nasleđe, preostaje nam da još pažljivije oslušujemo brojne potrebe kako bismo, još bolje saradujući, mogli da pomerimo realne i fiktivne granice.

Literatura

- ||| **Babić, D. i Miklošević, Ž.** (2012) „From National to Regional Narratives” in Hegardt, J. (ed.) *The Museum beyond the Nation, The National Historical Museum Studies 21*. Stockholm: The National Historical Museum.
- ||| **Bandović, A.** (2017) „Miloje Vasić i Gustaf Kosina: susret koji se nije dogodio?” u *Zbornik Narodnog muzeja u Beogradu 23-1*. Beograd: Narodni muzej u Beogradu, str. 409–433.
- ||| **Black, G.** (2005) *The Engaging Museum*. London: Routledge.
- ||| **Black, G.** (2012) *Transforming Museums in the 21st Century*. London: Routledge.
- ||| **Hein, G.** (2011) „Museum Education” u Macdonald, S. (ed.) *A Companion to Museum Studies*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- ||| **Hooper-Greenhill, E.** (2007) *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance*. London: Routledge.

- ||| **Lynch, B.** (2011) *Whose Cake is it Anyway? A Collaborative Investigation into Engagement and Participation in Twelve Museums and Galleries in the UK*, The Paul Hamlyn Foundation, dostupno na: www.phf.org.uk/downloaddoc.asp?id=547, [Pristupljeno 5. aprila 2018].
- ||| **Maroević, I.** (1992) *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
- ||| **Maroević, I.** (2000) „19. stoljeće – tradicija i moderne nacije”. *Muzeologija* br. 37, Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, str. 7–14.
- ||| **Miljković, Lj.** (2011) *Baruh-Bora Baruh (1911-1942) izložba slika povodom stogodišnjice rođenja*. Narodni muzej Beograd, Radio-televizija Srbije.
- ||| **Reeve, J. and Woollard V.** (2006) „Influences on Museum Practice” u Lang, C., Reeve, J. and Woollard, V. (eds) *The Responsive Museum*. Aldershot, Hants: Ashgate Press.
- ||| **Simon, N.** (2016) *Art of relevance*, dostupno na: <http://www.artofrelevance.org/>. [Pristupljeno 8. aprila 2018].
- ||| **Tainter, J. A. and Lucas, J. G.** (1983) „Epistemology of the significance concept”. *American Antiquity* 48, str. 707–19.
- ||| **Tasić, N.** (1983) „Arheologija u Srbiji od osnivanja Srpskog arheološkog društva 1883.” u Tasić, N. (ur.) *Spomenica Srpskog arheološkog društva 1883–1983*. Beograd: Srpsko arheološko društvo, str. 1–7.
- ||| **UNESCO** (2014) *EducationStrategy 2014–2021* dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002312/231288e.pdf>, [Pristupljeno 2. aprila 2018].
- ||| **Witcomb, A.** (2007) „A Place for All of Us? Museums and Communities” in Watson, S. *Museums and their Communities*. London: Routledge.
- ||| **Živanović, K.** (2014) *Interpretacija kulturnog nasleđa kao preduslov za korišćenje arheološke baštine u društveno-ekonomskom razvoju zajednice*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Gordana Grabež

National Museum of Serbia

Marina Pejović

National Museum of Serbia

NEW MUSEUM EDUCATION: Jewish Heritage in the National Context

Summary

The paper, other than representing the evolution of one of the youngest museum fields, museum education, introduces the latest debates in the museum world. The topic of the national identities and roles they have in creating museums has been debated by different scholars, but it also inspires us to look at how the concept of national identity shaped museum politics, structures, collections, exhibitions and programs. Due to the reopening of the National Museum in Belgrade it will be used as the case study, through which we will observe different national contexts emphasizing the Jewish cultural heritage and its place and interpretation as part of the heritage that is being preserved in the Museum.

Key words: Museum education, museum learning, national identity, Jewish heritage.